

Sokakta Çalışan Çocukların Eğitim İhtiyaçları¹

Educational Needs of the Children Working on the Streets

Sultan Bilge KESKİNKILIÇ KARA¹, Temel ÇALIK²

¹Okan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, bilge.kara@okan.edu.tr

²Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, temelc@gazi.edu.tr

ÖZ

Türkiye’de, çalışan çocuklar ve sokak çocukları üzerine araştırmalar olmakla birlikte sokakta çalışan çocuklarla ilgili çalışmaların sınırlı olduğu hatta onların eğitim ihtiyaçları ile ilgili bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, bir ilköğretim okuluna devam eden ve aynı zamanda sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma, tarama türü nitel bir araştırmadır. Araştırmaya, Ankara ili Altındağ ilçesindeki ilköğretim okullarında kayıtlı olan ve aynı zamanda sokakta çalışan 86 çocuk katılmıştır. Veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan gözlem ve görüşme formları kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde dağılımlarından yararlanılmıştır. Sonuç olarak, çocukların, temizlik alışkanlığı, trafik kurallarına uyma, serbest zamanlarını verimli kullanma, okuma alışkanlığı, sorumluluklarını yerine getirme, ders çalışma, amaç belirleme, ülkesi ve diğer ülkelerde olan olayları takip etme, Türkçeyi doğru ve akıcı kullanma, okuduğunu anlama, kendini sözlü olarak ifade etme ve dinleme konularında eğitim ihtiyaçları olduğu belirlenmiştir. Çocukların çevreyi ve hayvanları koruma konusunda ise eğitim ihtiyaçları bulunmadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk işgücü, Çalışan çocuklar, Eğitim ihtiyacı.

ABSTRACT

In Turkey, though many researches on the working children have been done the ones on the children working on the streets are limited. Even there is no research on their educational needs. The aim of this research is to determine the educational needs of the children working on the streets. This is a descriptive study based on qualitative method. The participants of the study are 86 children working on the streets of Ankara, Altındağ. In order to obtain the data needed interview and observation forms have been used. In order to analyze data, the statically frequencies and percentages have been carried out. As a result of the research, most of the children working on the streets need to be educated for the habit of cleaning, obeying the traffic

¹Bu makale Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü için hazırlanmış olan "Sokakta Çalışan Çocukların Eğitim İhtiyaçları ve Buna Yönelik Okul Yönetimlerinin Gerçekleştirdiği Uygulamalar" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir

rules, spending their spare times effectively, habit of reading, studying, recognizing the responsibilities, getting the priorities right, following the events of other countries, speaking and writing Turkish language well, expressing themselves correctly, rules of listening. On the other hand, children do not need to be educated for keeping the environment and animals.

Keywords: *Child labor, Working children, Educational need.*

GİRİŞ

Çalışan çocuklar ülkemizde ve dünyada önemli sorunlardan biridir. Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) verilerine göre, 2010 yılı itibariyle dünyada 215 milyon çalışan çocuk bulunmaktadır. Ülkemizde ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2006 yılı verilerine göre 6–17 yaş arasında 958 bin çocuk çalışmaktadır. Sokakta çalışan çocuklar çocuk işçiliğinin bir kısmını oluşturmakla beraber ülkemizde bununla ilgili resmi bir istatistiksel bilgi bulunmamaktadır.

Sokakta çalışan çocuklar, çalıştıkları ortamın getirdiği tehditler, denetimsizlik ve yaşları itibariyle risk altında olan gruplardır. Bu çocuklar okuldan arta kalan zamanlarda ve kimi zaman da okul saatleri içinde sokaklarda çeşitli işler yaparak para kazanmaya çalışmakta ve bunu yaparken de yaşlarının gereği olan eğitimden yeterince yararlanamamaktadırlar (Dessy ve Knowless, 2008). Yoksulluk nedeniyle ailelerin, çocuğun eğitim masraflarını karşılayamaması, okula devamını engellemekte; yeterli eğitim alamaması aile bireyleri gibi çocuğun da gelecekte donanımsız yetişkin ve düşük gelirli vasıfsız işgücü olmasına neden olmakta, bu durum yoksulluk kısır döngüsüne yol açmaktadır (Akşit ve diğerleri, 2001; Caesar-Leo, 1999; Goulart ve Bedi, 2007; Karaman ve Özçalık, 2007). Çocukları çalışma yaşamından uzak tutmak için en etkin araç, onları eğitim sistemine dahil etmektir. İnsana yapılan yatırımın, yatırımların uzun vadede, ancak en garantili sonuç vereni olduğu bilinmektedir (Hazan ve Berdugo, 2002; Karaman ve Özçalık, 2007).

Gelişmişliğin ölçüsünü belirleyen etmenlerden biri eğitime verilen önceliktir. Eğitime bu kadar önem verilmesinin nedeni, bireye ve topluma sağladığı yararadır. Eğitim, kişi başına düşen geliri, çevre ve sağlık bilincini yükseltmesi, suç oranını ve eşitsizliği azaltması, demokrasinin gelişmesine ve siyasi istikrara katkısı nedeniyle devletin ihmal

edemeyeceği kadar önemli bir görevidir. Çocukların, en azından temel eğitim olarak bilinen ilköğretimden yararlanmaları gerekmektedir. İlköğretim dönemi temel bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazandırıldığı bir aşama olmasının yanında, bireyin hem eğitim yaşantısının, hem de genel yaşamının temellerinin atıldığı en önemli dönemdir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından biri de bireyleri ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamaktır (mad.2). Ancak bu kanuna rağmen zamanının çoğunu sokakta çalışarak geçiren, eve yorgun döndüğü için ders çalışamayan, arkadaş çevresinde dışlanma olasılığı olan çalışan çocukların bu amaçlara ulaşamama gibi bir dezavantajları vardır.

Anayasanın 50. maddesine göre “Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar” biçiminde ifade edilerek çocukları çalışma yaşamında koruyacak önlemlerin alınmasına işaret etmektedir. Yine Anayasamızın 42. maddesine göre “İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır”. Yani Anayasamız herkes için zorunlu ve parasız eğitim hakkını güvence altına almıştır. 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu madde 59. maddesinde, “İlköğrenim çağında olup da mecburi ilköğretim kurumlarına devam etmeyenler, hiçbir resmi ve özel iş yerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılmazlar” denmektedir.

TUİK (2006) verilerine göre çalışan çocukların % 84.7’si bir okula devam ederken, % 15.3’ü okula devam etmemektedir. 6–17 yaş grubunda çalışan çocuk sayısı 958 bin kişidir. 6–17 yaş grubunda bulunan 16 milyon 264 bin çocuktan % 5.9’u ekonomik bir işte çalışmakta, bir başka ifadeyle istihdam edilmektedir (958 bin kişi). Goulart ve Bedi (2007) tarafından yapılan bir araştırmaya göre bir çocuğun herhangi bir işte bir saat çalışması onun akademik başarısını %4 oranında düşürmektedir. Çocuğun çalışarak geçirdiği her “bir” saat onun okulu bırakma olasılığını %1.6 oranında artırmaktadır.

Yine günde bir saat çalışması herhangi bir dersten başarısız olma olasılığını %10 artırmaktadır (Rosati ve Rossi, 2001). Gunnarsson ve arkadaşları (2006) tarafından 10 ülkede yapılmış bir araştırmaya göre, çocuğun dışarıda bir saat çalışması matematik dersi notunu %10, fen bilgisi dersi notunu %15 oranında düşürmektedir. Bu araştırmaların da gösterdiği gibi çocukların çalışmaları onların öğrenme gücünü yaşamalarına neden olmaktadır. Bunun nedeni okula devamlarının sürekli olmaması olabileceği gibi sokakta okula karşı kabul edilen olumsuz önyargıdan etkilenmeleri, ders çalışmaya zaman bulamamaları, akranları arasında dışlanma ve fiziksel engel olarak yorgunluk sayılabilir. Okul dışı araştırma yapamayan ve ders çalışmayan öğrenci zihinsel olarak da akranlarından geri kalma tehlikesi ile karşı karşıya kalabilir.

Kolaç ve arkadaşları (2006) tarafından pazarda çalışan çocuklar üzerine yapılan bir çalışmada çocukların %37.1'i okula devam etmemektedir. Oto ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan ve Diyarbakır sokaklarında çalışan çocukların sosyo-demografik özelliklerinin ortaya konmasının hedeflendiği bir araştırmada, çocukların % 32'sinin okula devam etmediği belirlenmiştir. Alp ve arkadaşları (2000) tarafından yapılan bir başka çalışmaya göre sokaklarda çalışan çocukların %19.4'ü yedi yaşın üzerinde olmasına rağmen okur -yazar değildir. Şişman (2006) tarafından yapılan bir çalışmaya göre, sokakta çalışan çocukların %11.2'sinin okul çağında olmasına rağmen okula gitmediği belirlenmiştir. Bilgin (2009) tarafından Diyarbakır sokaklarında çalışan çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların %70.5'inin 11-14 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmalar çocukların çoğunun eğitim alması gereken bir dönemde sokakta çalışmaya başladıklarını göstermektedir.

Bloom'a (1964) göre, çocuklarda 17 yaşına kadar olan zihinsel gelişimin % 50'si dört yaşına, % 30'u dört yaşından sekiz yaşına, % 20'si ise sekiz yaşından 17 yaşına kadar oluşmaktadır. Çocuğun ilk yaşlarda dar ve sınırlı bir uyarıcı çevreden, zihinsel gelişim açısından zengin bir uyarıcı çevreye geçişi 20 derecelik bir zekâ farkı yaratmaktadır. Bloom'a göre bu fark, bir çocuk için ilerideki meslek hayatında işçi olmak ile profesyonel bir meslek sahibi olmak arasındaki fark gibidir. Ayrıca yine Bloom tarafından irdelenen araştırma sonuçlarına göre, çocukların 18 yaşına kadar gösterdikleri

başarının % 33'ü okul öncesindeki, % 42'si ilköğretim devresindeki % 25'i ise ortaöğretim devresindeki başarıları ile açıklanabilmektedir. Eldeki bulgular bize, öğrencilerin orta öğretim ve yüksek öğretim kademesindeki başarı farklılıklarının büyük bir kısmının okulöncesi ve ilköğretim dönemlerindeki öğrenmeleri ve eğitimleri ile ilgili olduğunu göstermektedir (Bloom,1964; Akt. Senemoğlu, 2001). Eğitim görmesi gerekirken sokaklarda çalışmak zorunda kalan çocuklar erken yaşlarda edinmesi gereken bilgi, beceri ve tutumları edinmemekte, ailesinden aldıkları yoksulluğu devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar.

Eğitim, çocukları çalışma yaşamının dışında tutmanın en etkin aracıdır. Günde en az 6 saat okula devam eden çocuk eğitim almasının yanı sıra okula devam ettiği süre boyunca da sokağın olumsuz etkilerinden uzak kalacaktır. Sokakta çalışan çocukları her türden ihmal ve istismardan korumak, eğitim hakkından tam olarak yararlanmalarını sağlamak toplumsal, ekonomik, insan hakları ve fırsat eşitliği açısından gereklidir. Devletin görevi, bir yandan çocukların çalışmasının temel nedeni olan yoksulluğu ortadan kaldırmak, bir yandan da çocukların eğitime ulaşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda sokakta çalışan çocukların vatandaşlık haklarından eksiksiz olarak yararlanabilmeleri ve şartlarının iyileştirilmesine yönelik politikalar oluşturulması için durumlarının ve eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi önem taşımaktadır. Türkiye'de, sokak çocukları ve çalışan çocuklarla ilgili araştırmalar mevcuttur. Ancak sokakta çalışan çocuklarla ilgili çalışmalar yetersiz görünmektedir. Sokakta çalışan çocukların eğitim durumları ile ilgili bazı araştırmalar bulunsa da, onların eğitim gereksinimleri konusunda yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Sokakta çalışan çocukların eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmanın okul yöneticileri ve politika yapıcılara ışık tutacağı ve eğitim bilimleri alanına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, zorunlu eğitim çağında olan ve sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçlarını belirlemektir. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.Sokakta çalışan çocukların yaş, cinsiyet ve eğitim durumlarına ilişkin özellikleri nelerdir?

2. Sokakta çalışan çocukların çalışma koşulları nelerdir?
3. Sokakta çalışan çocukların ailelerine ilişkin özellikleri nelerdir?
4. Sokakta çalışan çocukların eğitim gereksinimleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma tarama türü nitel bir çalışmadır ve sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçları ile ilgili var olan durumun betimlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın evrenini, Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan bir araştırmaya göre (Ankara B. B. Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi Faaliyet Raporu, 2009) sokakta çalışan çocukların en yoğun olduğu ilçe olan Altındağ ilçesindeki ilköğretim okullarına kayıtlı olan ve aynı zamanda sokakta çalışan çocuklar oluşturmaktadır. Ankara ilinde bulunan sokakta çalışan çocuk sayısı bilinmemektedir. Çalışmaya katılan çocuklara okullar aracılığıyla ulaşılmıştır. Bu amaçla, Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi verilerine göre en çok sokakta çalışan çocuğun kayıtlı olduğu 12 ilköğretim okulunda çalışma gerçekleştirilmiş ve bu okullara kayıtlı 86 çocuk araştırmaya katılmıştır.

Zorunlu eğitim çağında olup da sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla gözlenebilir olan eğitim ihtiyaçları gözlem yapılarak, gözlenebilir olmayan eğitim ihtiyaçları ve kişisel bilgiler ise görüşme yapılarak toplanmıştır. Görüşmeler ve gözlem, araştırmacı tarafından hazırlanmış olan görüşme ve gözlem formları aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öğrenci görüşme ve gözlem formları yapılandırılmış sorulardan oluşmuştur. Gözlem ve görüşme formlarındaki sorular, ilköğretimin amaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Gözlem ve görüşme formlarının hazırlanması aşamasında altı akademisyen ve iki sınıf öğretmenin görüşleri alınmıştır. Soruların anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla sokakta çalışmakta olan, rasgele seçilmiş dört çocuk ile görüşme yapıldıktan sonra görüşme formlarına son şekli verilmiş ve araştırmacı tarafından veriler yüz yüze görüşme yapılarak ve gözlemler ile toplanmıştır.

Öğrenci Görüşme Formunda 24 soru bulunmaktadır. Bu sorular çocukların yaş ve cinsiyet gibi kişisel bilgilerini, eğitim durumlarını, aile özelliklerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını belirlemek için görüşme formunda 16 soruya yer verilmiştir. Bu sorular 2563 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan Türk Milli Eğitiminin Amaç ve İlkeleri doğrultusunda İlköğretimin Amaçları göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu sorular ile öğrencilerin temizlik, trafik kurallarına uyma, doğayı sevme, koruma ve çevreyi koruma, yaşadıkları toplumda ve çevrelerinde olan olayları takip etme, okuma alışkanlığı, çalışma ve araştırma alışkanlığı, sorumluluk bilinci, ders çalışmaları için gerekli olan uygun ortam ve zamana sahip olma, aile bireylerine yardımcı olma ve aile içinde sorumluluk alma, geleceğe yönelik amaç ve vizyona sahip olma, bir üst eğitim kurumuna hazırlanma, ülkesinde, komşu ve diğer ülkelerde yaşanan olayları takip etme, zamanını verimli değerlendirme konularında eğitim ihtiyaçlarını ve sağlığa zararlı alışkanlıklarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Çocukların eğitim ihtiyaçlarının gözlem yapılarak belirlenebileceği durumlarda gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formu 7 sorudan oluşmaktadır. Gözlem formu, öğrencilerin okuduğunu anlama, kendini ifade edebilme, Türkçeyi doğru, düzgün ve etkili kullanabilme, karşısındaki dinleme, temizlik, bir ortama giriş ve çıkışlarda uyulması gereken görgü kurallarına uyma konularındaki eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik olarak sorulan sorulardan oluşmaktadır. Görüşme formunda okuduğunu anlama becerisini ölçmeye yönelik olan soruda öğrencinin devam ettiği sınıf düzeyinde, MEB tarafından öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılmış olan Türkçe ders kitaplarından alınmış okuma metinleri okutulmuş, ardından çocuklara okudukları metnin ana fikri sorulmuştur. Metnin ana fikrini tam olarak anlama durumları az, orta veya çok olarak yorumlanmıştır. Karşısındakinin sözünü kesmeden dinleme konusundaki eğitim ihtiyacını belirlemek için çocuklara ayrıca bir dinleme etkinliği düzenlemeye gerek duyulmamış araştırmacının veri toplama sürecinin başından itibaren öğrenci ile kurduğu iletişim dikkate alınarak dinleme durumu az, orta ya da çok olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesi amacıyla gözlem ve görüşme sorularında frekans ve yüzdelik dağılımlar kullanılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

Sokakta Çalışan Çocukların Yaş, Cinsiyet ve Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmaya katılan çocukların önemli bir bölümünün, 11–13 yaş aralığında olduğu görülmektedir (%73.25). Bu verilere göre çocukların küçük yaşlarda sokaklarda çalışmaya başladıkları söylenebilir. Bu bulgular Akşit ve diğerleri (2001) ve Şişman (2004) tarafından yapılan araştırma bulguları ile koşutluk göstermektedir. Çocukların devam ettikleri sınıflar incelendiğinde, 5., 6. ve 7. sınıfların yüzdeliklerin büyük bir kısmını oluşturduğu görülmektedir (%69.77).

Sokakta çalışan çocukların çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır (%89.53). Çocukların küçük olarak yorumlanabilecek bir yüzdesi (%10.7) ise kız çocuklarıdır. Bu bulgu, Güngör (2008) ve Şişman (2006) tarafından çalışan çocuklar üzerine yapılan araştırmalarla da koşutluk göstermektedir. Sokakta çalışan kız çocuk oranının az olmasının nedeni sokak koşullarının kızlar için daha zor olması ve ailelerin kız çocuklarının sokaklarda çalışmasına karşı olumsuz tutuma sahip olmaları ile açıklanabilir.

Çocukların %95.35'inin eğitim yaşantıları boyunca karnelerinde en az bir zayıf not olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin ders çalışmaya ayırmaları gereken zamanda sokakta çalışıyor olmaları ve çalışmanın neden olduğu yorgunluk buna neden olarak gösterilebilir. Goulart ve Bedi (2007) tarafından yapılan ve çalışan çocukların akademik başarılarının çalışmayan çocuklara kıyasla daha düşük olduğunu belirten araştırma, bu sonucu destekler niteliktedir. Çocukların eğitim yaşantıları boyunca sınıf tekrarı yapma durumlarına bakıldığında öğrencilerin %8.14'ünün bir kere sınıf tekrarı yaptığı, %91.86'sının ise hiç sınıf tekrarı yapmadığı görülmektedir. Sınıf tekrarı yapan öğrencilerin tamamı bir kere sınıf tekrarı yaptıklarını belirtmişlerdir.

Sokakta çalışan çocukların okul devamsızlık durumları incelendiğinde, devamsızlıklarının 3 günden fazla olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin en çok 5 (%11.63), 8 (%12.79), 9 (%10.46), 10 (%16.28) gün devamsızlıkları olduğu görülmektedir. Verilerin 1. Dönemin sonunda ve 2. Dönemin başında toplandığı düşünülürse bu devamsızlıkların çok olduğu yorumu yapılabilir. Akşit ve diğerleri (2001), Caesar-Leo (1999), Goulart ve Bedi (2007), Karaman ve Özçalık (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçları da çalışan çocukların okul devamsızlıklarının fazla olduğunu göstermektedir ve araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir.

Sokakta Çalışan Çocukların Çalışma Koşullarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Çalışan çocukların simit satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, mendil, yara bandı vs satıcılığı, kağıt toplayıcılığı, tartıcılık, pazarcılık ve otomobil camı siliciği yaptıkları belirlenmiştir. Yüzdelerle bakıldığında en yüksek oranın mendil, yara bandı vs. satıcılığında olduğu (%27.90), bunu pazarcılık işinin izlediği (%22.9) ve sırasıyla ayakkabı boyacılığı (%12.79), tartıcılık (%12.79), simit satıcılığı (%11.93), otomobil camı siliciği (%6.98) ve kağıt toplayıcılığının (%5.81) olduğu görülmektedir.

Çocukların çalıştıkları zaman incelendiğinde %66.28 oranında okul çıkışında ya da okuldan önce çalıştıkları, %33.72 oranında hafta sonunda çalıştıkları belirlenmiştir. Çocukların tüm gün boyunca çalışmadıkları belirlenmiştir. Bu öğrencilerin tamamı yaz tatillerinde de çalışmakla birlikte sadece yaz tatillerinde çalışan öğrenci bulunmamaktadır. Çocukların günlük çalışma saatlerine bakıldığında %73.26'sının günde 3–5 saat, %20.93'ünün 6–8 saat ve %5.81'inin ise 8 saat ve üstü olduğu belirlenmiştir. Çocukların çoğunlukla (%66.28) okul çıkışlarında çalışıyor olmalarından dolayı günlük çalışma saatlerinin de çoğunlukla 3–5 saat olduğu söylenebilir.

Çocukların aylık ortalama kazançlarına bakıldığında %51.16'sının 100–200 TL arası, %31.39'unun 200–300 TL arası, %10.46'sının 100 TL ve altı, %6.98'sinin ise 300 TL ve üzeri kazandığı görülmektedir. Çocukların, kazandıkları parayı, %51.16'sının anne ve/veya babalarına verdikleri, %31.40'ının okul masraflarını karşıladığı ve %17.44'ünün ise harçlık yaptıkları belirlenmiştir. Çocuklarının çalışmalarının en büyük

nedeninin yoksulluk olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu bulgu beklenen bir durumdur. Ayrıca, bu bulgu çocukların çalışmasını çoğunlukla anne ve babaların teşvik ettiğini düşündürmektedir. Şişman (2006), Çırak ve Çivitçi (2004), SHÇEK, UNICEF, DİE (2000) ve Köksal ve Alisinanoğlu (1998), İlik ve Türkmen (1994) tarafından yapılan araştırmaların sonuçları da çocukların aile ekonomisine katkıda bulunmak için çalıştığını göstermiştir ve bu bulguyu desteklemektedir. Çocukların %63.96'sının anne ve(veya) babasının isteği ile %36.04'ünün ise kendi isteği ile çalıştığı belirlenmiştir. Bu veriler çocukların kazandıkları parayı çoğunlukla anne ve/veya babalarına verdikleri bulgusu ile desteklenmektedir. Çocuklara %68.60'ı çalışarak kazandıkları kadar paranın onlara karşılıksız verilmesi durumunda çalışmayacaklarını belirtmişlerdir. Buna göre çocukların çalışmaya karşı olumsuz tutum geliştirdikleri ve isteyerek çalışmadıkları söylenebilir.

Çocukların %87.21'i sokakta çalışırken çeteler ve diğer insanlardan tepki ve şiddet gördüklerini belirtmişlerdir. Çocukların %12.79'u ise herhangi bir tepki ve şiddetle karşılaşmadığını belirtmişlerdir. Çocukların karşılaştıkları tepki türünün %45.33 ile sözlü şiddette yoğunlaştığı görülmektedir. Bunu % 22,66 ile fiziksel şiddet izlemektedir. Çocukların %21.33'ü suça yönlendirildiklerini belirtirken %10.66'sı sokakta bulunan kişi ve çetelerin kendilerinden haraç aldığını bildirmiştir. Bu bulgulardan sokakta çalışan çocukların büyük bir kısmının şiddete maruz kaldıklarını söyleyebiliriz. İlk sıralarda yer almasa da suça yönlendirme ile önemli sayılacak kadar yüksek bir yüzdede karşılaşılmaktadır. Bu bulgu Güngör (2008), Zeytinlioğlu (2001), Yavuzer (1998), tarafından yapılan araştırmaların bulgularıyla koşutluk göstermektedir.

Çocukların %77.9'u en az bir sağlık sorunu olduğunu, %22.1'i ise herhangi bir sağlık sorununun olmadığını belirtmiştir. Sağlık sorunu olduğunu bildiren öğrencilerin sorunları %40.3 ile solunum yolu ve %23.88 ile mide-bağırsak hastalıklarında yoğunlaşmaktadır. Çocuklarda diğer çok bulunan sağlık sorunları ise %11.94 ile görme ile ilgili sorunlar ve kulak hastalıklarıdır. Uzun süre sokakta bulunan çocuklar egzoz gazına, toza ve soğuğa maruz kalmaktadırlar. Verilerinin kış mevsiminde toplanmış olması nedeniyle solunum yolu hastalıklarının bu kadar fazla olduğu yorumu yapılabilir.

Sokakta çalışan çocukların sokak çocukları olma olasılığının bulunduğu çeşitli alan yazında belirtilmektedir. Araştırmaya katılan çocukların hiçbirinin sokakta gecelemediği belirlenmiştir.

Sokakta Çalışan Çocukların Aile Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Çocukların babalarının %63.96'sının ilkokul mezunu olduğu, %17.44'ünün ortaokul mezunu, %11.63'ünün lise mezunu olduğu ve %6.98'inin ilkokulu yarıda bıraktığı belirlenmiştir. Babası okumaz yazmaz ve üniversite mezunu olan çocuk ise bulunmamaktadır. Adaş ve Yıldız (2007), Baştaymaz (1990), Baybuğa ve Kubilay (2003), Bilgin (2009), Feymi (2007), İlik ve Türkmen (1994), Suryahadi ve diğerleri (2005), ve Vatandaş (2007) tarafından yapılan araştırmaların bulgularına göre de çalışan çocukların babalarının eğitim düzeyleri düşüktür ve bu bulguyu destekler niteliktedir. Babanın eğitim düzeyinin düşük olması yaptığı işin niteliğini etkilemekte, iş bulmayı zorlaştırmakta ve bunun sonucu olarak çocuklar çalışmaya yönelebilmektedirler.

Çocukların annelerinin %56.98'inin ilkokul, %13.96'sının ortaokul mezunu olduğu, %6.98'inin okumaz yazmaz olduğu ve %18.60'mın ilkokulu yarıda bıraktığı belirlenmiştir. Annesi üniversite mezunu olan çalışan çocuk ise bulunmamaktadır. Bu bulgulara göre sokakta çalışan çocukların annelerinin eğitim düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Baybuğa ve Kubilay (2003), Baştaymaz (1990), Bilgin (2009), Feymi (2007), Hussain ve Maskus (2003), İlik ve diğerleri (2007), Ray (2000), Rosati ve Rossi (2001), Suryahadi ve diğerleri (2005), Şişman (2004), Türkmen (1994) ve Vatandaş (2007) tarafından yapılan araştırmaların bulgularına göre de çalışan çocukların annelerinin eğitim düzeyleri düşüktür ve bu bulguyu desteklemektedir. Bu durumda ailelerin eğitim düzeyleri ve çocukların çalışması arasında bir ilişki olduğu söylenebilir.

Sokakta çalışan çocukların %95.34'ünün annesinin, %20'sinin ise babasının herhangi bir işte çalışmadığı belirlenmiştir. Annelerin çoğunun çalışmaması evin geçimine çocukların katkı sağlamasına neden olmaktadır. Kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması da düzenli bir işte çalışmalarını engelleyen bir neden olarak söylenebilir.

Çocukların ailelerinin %45.36'sının gelirinin asgari ücret kadar olduğu, %27.90'nın asgari ücretin altında ve %23.25'inin asgari ücret ve 1000 TL arasında olduğu belirlenmiştir. Araştırma verilerinin toplandığı Aralık 2009 tarihinde net asgari ücret 546 TL'dir. Türk-İş (2009) verilerine göre dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 794 TL'dir. Yoksulluk sınırı ise 2.554 TL'dir. Ailelerin çoğunluğunun aylık gelirinin asgari ücret ve altında olması onların açlık sınırının altında yaşadıklarının göstergesidir. Bu bulgu Baybuğa ve Kubilay (2003) tarafından yapılan araştırma sonucuyla da örtüşmektedir.

Çocukların %62.8'inin Şartlı Nakit Transferi Eğitim Yardımından yararlanmadığı %37.2'sinin bu yardımdan yararlandığı belirlenmiştir.

Sokakta Çalışan Çocukların Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 1. Öğrencilerin Bazı Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Yüzde Dağılımları

Eğitim ihtiyaçları ile ilgili görüşme soruları	Hiç	Bazen	Her Zaman
1. Ellerinizi ve vücudunuzun kirlenen yerlerini gerektiğinde yıkar mısınız?	0.00	41.86	58.14
2. Çevrenizi temiz tutar mısınız?	0.00	68.60	31.40
3. Trafik kurallarına uyar mısınız?	0.00	59.30	40.70
4. Hayvanları sever ve onları korur musunuz?	6.98	21.74	79.07
5. Gazete veya dergi okur musunuz?	53.49	38.37	8.14
6. Serbest zamanlarınızda kitap okur musunuz?	32.56	45.35	22.09
7. Merak ettiğiniz bir konuyu araştırıp öğrenir misiniz?	54.65	24.42	20.93
8. Ödevlerinizi tam ve zamanında yapar mısınız?	33.72	43.02	23.26
9. Ders çalışabilmek için uygun ortamınız var mı?	33.72	51.16	15.12
10. Ders çalışmak için zaman bulabiliyor musunuz?	61.63	27.91	10.46
11. Evde anne ya da babanıza yardımcı olur musunuz?	24.42	45.35	30.23
12. Geleceğinizle ilgili planlar yapar mısınız?	13.95	52.33	33.72
13. Ülkemizle ilgili haberleri takip eder misiniz?	52.33	26.74	20.93
14. Diğer ülkelerle ilgili haberleri takip eder misiniz?	77.91	15.11	6.98

Çocukların %41.86'sının ellerini ve vücutlarının kirlenen yerlerini bazen, %58.14'ünün her zaman yıkadıkları belirlenmiştir. Çocukların %68.60'ının çevrelerini bazen temiz tuttuğu, %31.40'ının ise her zaman temiz tuttuğu belirlenmiştir.

Trafik kurallarına uyma durumlarına bakıldığında, öğrencilerin %59.30'unun bazen, %40.70'inin ise her zaman kurallara uyduğu görülmektedir. Çocukların özellikle insan ve araç trafiğinin fazla olduğu işlek sokak ve caddelerde çalıştığı düşünüldüğünde trafik kuralları konusunda öğrencilerin büyük kısmının eğitilmiş olması beklenir. Bu durumda çocukların trafik kurallarına uyma konusunda eğitim ihtiyaçlarının olduğu yorumu yapılabilir.

Çocukların %79.07'si hayvanları her zaman sevdiklerini belirtmişlerdir. Hayvanları her zaman sevdiğini belirten öğrencilerin tamamı aynı zamanda evlerinin bahçelerinde en az bir köpek veya kuş beslediklerini de belirtmişlerdir. Hayvanları sevmek ve onları korumak ile ilgili olarak sokakta çalışan çocukların önemli derecede eğitim gereksinimlerinin olmadığı söylenebilir.

Çocukların %53.49'unun hiç gazete ve dergi okumadığı, %38.37'sinin bazen okuduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bu bulgusuna göre öğrencilerin gazete ve dergi okuma alışkanlıklarının yetersiz olduğu ve eğitim gereksinimlerinin olduğu söylenebilir. Ders kitapları ve okuma saatleri dışında ise çocukların %45.35'inin bazen kitap okuduğu, %32.56'sının hiç okumadığı belirlenmiştir. Bu bulgulara bakıldığında öğrencilerin yeteri kadar kitap okumadıkları ve bu konuda eğitime ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

Çocukların %54.65'inin hiçbir zaman ettikleri bir konuyu kendilerinin çeşitli kaynaklardan araştırma yaparak öğrenmediği, %24.42 sinin bazen ve %20.93 ünün her zaman öğrendiği belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin farklı kaynaklardan araştırma yaparak, merak ettiği bir konuyu kendi başına öğrenme konusunda eğitime ihtiyaçları olduğu yorumu yapılabilir.

Çocukların ders çalışma alışkanlıklarına bakıldığında %43.02'sinin ödevlerini bazen zamanında yaptığı, %33.72'si hiç zamanında yapmadığı belirlenmiştir. Ayrıca çocukların %33.72'si evlerinde ders çalışmak için uygun ortamlarının olmadığını, %51.16'sı bazen olduğunu belirtmiştir. Çocukların %61.63'ü ise ders çalışmak için yeterli zamanı bulamadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin verdikleri yanıtlara

bakıldığında ders çalışmak için zaman planlaması konusunda ve ödevlerini zamanında yapmaları konusunda eğitime gereksinimleri oldukları görülmektedir.

Çocukların ebeveynlerine karşı sorumluluk duyguları ile ilgili eğitim gereksinimlerini incelendiğinde, %43.35 si bazen, %30.23'ü her zaman evde anne ve babalarına yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Verilen yanıtlara bakıldığında öğrencilerin anne babalarına karşı sorumluluk duygularını geliştirmeleri için olumlu davranışlarının pekiştirilmesi ve bu konuda gelişimlerinin desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

Çocukların %52.33'ünün gelecekle ilgili bazen 33.72'si her zaman plan yaptığını belirtmiştir. Gelecekle ilgili hiç plan yapmadığını belirten öğrenci yüzdesi ise %13.95'tir. Yanıtlar değerlendirildiğinde öğrencilerin gelecekle ilgili planlama yapmaları konusunda gelişimlerinin sağlanması için desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Çocukların %52.33'ünün medyadan yararlanarak ülkemiz ve dünya ile ilgili olayları hiç takip etmedikleri belirlenmiştir. Ülkemiz ve dünya ile ilgili olayları her zaman takip ettiğini belirten çocukların yüzdesi ise %20.93'tür. Benzer şekilde çocukların %77.91'inin hiçbir zaman medyadan komşu ve diğer ülkelerle ilgili haberleri takip etmedikleri belirlenmiştir. Yanıtlar değerlendirildiğinde bu konuda öğrencilerin eğitime gereksinimlerinin olduğu görülmektedir.

Çocukların okul ve çalışmaktan arta kalan zamanlarını değerlendirme şekillerine bakıldığında, internet kafeye gitmek (%26.74), televizyon seyretmek (%24.41) ve arkadaşlarla dışarı çıkmak (%20.93) çoğunluğu oluşturmaktadır. Bunların yanında öğrencilerden gerçekleştirmeleri beklenen kitap okumayı %9.30'u, müzik dinlemeyi %10.47'si, spor yapmayı %8.14'ü serbest zamanlarını değerlendirmek için gerçekleştirmektedir. En dikkat çekici bulgulardan biri ise öğrencilerin hiçbirinin serbest zamanlarında hobilerini yapmadıklarıdır. Bu bulgu Şişman (2006) tarafından yapılan araştırmanın bulguları ile koşutluk göstermektedir. Bu bulgudan araştırmaya katılan öğrencilerin tamamının herhangi bir hobisinin olmadığı sonucu da çıkarılabilir ve serbest zamanlarını değerlendirmeleri ile ilgili eğitim gereksinimlerinin olduğu yorumu yapılabilir.

Çocukların %94.19'unun sigara kullanmadığını belirtmiştir. Sigara kullandığını belirten 5 öğrencinin 3'ü 7. sınıfta, 2'si ise 8. sınıfta okumaktadır. Bu durumda öğrencilerin yaşları arttıkça sigara kullanma eğilimlerinde de artma vardır yorumu yapılabilir. Bu bulgu, Güngör (2008) ve Öner ve diğerleri (2006) tarafından yapılmış araştırma sonuçlarıyla farklılık göstermektedir. Bulunulan ortamın insan davranışlarını önemli şekilde etkilediği varsayıldığında bu bulgunun nedeni, araştırma verilerinin toplandığı ortam olan okulda öğrencilerin farklı yanıtlar vermesi olarak açıklanabilir.

Gelecekleri için plan yapmaları ve hedefler belirlemeleri beklenen öğrencilerin %89.53'ünün SBS sınavına girdikleri/girecekleri, %10.47'sinin ise, kayıtlı oldukları sınıflara göre, girmediklerini ya da girmeyeceklerini belirlenmiştir.

Öğrencilerin Eğitim İhtiyaçlarını Belirlemeye Yönelik Gözlem Sonuçlarına İlişkin Bulgular ve Yorum

Tablo 2. Gözlem Sonuçlarına Göre Öğrencilerin Eğitim İhtiyaçlarına İlişkin Yüzde Dağılımları

Eğitim ihtiyaçları ile ilgili gözlem soruları	Az	Orta	Çok
1. Okuduklarını anlayabiliyor mu?	47.67	32.56	19.77
2. Kendini sözlü olarak ifade edebiliyor mu?	31.40	55.81	12.79
3. Türkçeyi açık ve doğru olarak kullanabiliyor mu?	41.86	47.67	10.47
4. Uygun ses tonu ile konuşuyor mu?	15.11	53.49	31.40
5. İletişim esnasında karşısındakinin sözünü kesmeden dinleyebiliyor mu?	61.63	24.42	13.95
6. Giyecekleri temiz mi?	2.32	73.26	24.42
	Evet		Hayır
7. Bir ortama girdiğinde ve ayrılırken selam veriyor mu?	32.56		67.44

Sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla onlara devam ettikleri sınıf düzeyinde, okumaları istenen okuma metinlerinin ana konuları sorulmuş

ve bunun sonucunda çocukların %47.67'sinin okuduklarını az, %32.56'sının orta ve %19.77'sinin ise tam olarak anlayabildiği belirlenmiştir. Bu bulguya bakarak sokakta çalışan çocukların okuduklarını anlama konusunda eğitime ihtiyaçları olduğu söylenebilir.

Çocukların kendilerini sözlü olarak ifade edebilme becerilerine bakıldığında çocuklarının %31.40'ının az, %55.81'inin orta ve %12.79'unun iyi düzeyde olduğu gözlenmiştir. Kendilerini sözlü olarak ifade edebilmeleri konusunda öğrencilerin eğitime ihtiyaçları olduğu söylenebilir. Çocukların Türkçeyi kullanma becerilerine bakıldığında, %41.86'sının az, %47.67'sinin orta ve %10.47'sinin ise iyi düzeyde açık ve doğru olarak kullanabildikleri gözlenmiştir. Bu bulgular ışığında çocukların Türkçeyi açık ve doğru olarak kullanabilme konusunda eğitime ihtiyaçlarının olduğu söylenebilir.

Çocukların iletişim becerilerine ilişkin olarak, %61.63'ünün az, %24.42'sinin orta ve %13.95'inin iyi düzeyde karşıdaki kişinin sözünü kesmeden kişiyi dinleyebildikleri gözlenmiştir. Gözlem sonuçlarına göre, iletişim becerilerinin temelinde yer alan dinleme becerilerinin gelişimi konusunda çocukların eğitim ihtiyaçlarının olduğu görülmektedir.

Çocukların temizlik konusunda eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla genel bir görünüm olarak giyeceklerinin temiz olup olmadığı gözlenmiştir. Gözlem sonuçlarına göre çocukların %73.26'sının giyeceklerinin orta düzeyde temiz, %24.42'sinin ise çok temiz olduğu gözlenmiştir.

Çocukların bir ortama girdiğinde veya ortamdan ayrılırken selam verip vermediklerini belirlemek amacıyla yapılan gözlem sonucunda %32.56'sının selam verdiği, %67.44'ünün ise selam vermediği belirlenmiştir. Bu konuda çocukların eğitim ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu davranışın nedenleri göz önünde bulundurularak eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi beklenir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda görüşülen çocuklar arasında erkek çocukların sayısının kız çocukların sayısından daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaşları 8 ve 14 arasında olmakla birlikte yoğunluğu 11–13 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır. Çalışan çocukların büyük çoğunluğunun 6. ve 7. sınıfa devam etmektedir. Çalışmaya katılan çocukların çok büyük bir kısmının öğrenim yaşantıları boyunca karnelerinde en az bir tane zayıf notları olmuştur. Ancak öğrencilerin çok küçük bir kısmı sınıf tekrarı yapmıştır. Sokakta çalışan çocukların okul devamsızlıklarının fazla olduğu belirlenmiştir. Bazı öğrencilerin 1. Dönem sonunda mazeretsiz olarak 15 gün devamsızlık yaptıkları dahi olmuştur.

Çocuklar sokakta simit satıcılığı, ayakkabı boyacılığı, mendil, yara bandı satıcılığı, kağıt toplayıcılığı, tartıcılık, pazarcılık ve otomobil camı siliciliği yapmaktadırlar. En çok yapılan iş ise mendil, yara bandı vs satıcılığıdır. Çocuklar bu işleri okul çıkışlarında ve hafta sonlarında yapmaktadır. Çocuklar gün içerisinde ortalama 4 saat çalışmaktadırlar. Bu da okuldan sonraki ya da önceki zamanın neredeyse tamamını kapsamaktadır. Çocukların çoğu ayda 100–200 TL kazanmakta, kazandıkları parayı ailelerine vermekte ya da okul masraflarını karşılamak için kullanmaktadır. Çocukların çalışmaya karşı olumsuz tutuma sahip oldukları ve maddi olanakları yerinde olsa çalışmayacakları görülmüştür. Çocukların anne ve babaları istediği için çalıştığı sonucu da bu durumu desteklemektedir. Çalışan çocukların yarısının 18 yaşın altında çalışan kardeşi bulunmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre çocukların çalışma nedeni yoksulluktur. Bu nedenle, ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek veya istihdam sağlayacak önlemlerin alınması gerekmektedir. Öncelikle çalışan çocukların yoğunlukta olduğu büyük şehirlerden başlamak üzere ailelerin eğitim düzeylerini artırıcı meslek edindirme kursları açılmalı ve bu kurslar ülke çapında yaygınlaştırılmalıdır. Düşük gelire sahip ailelerde kadınların çalışma yaşamına katılımlarını sağlayacak politikaların oluşturulmasının çocukların çalışmasını önleyeceği düşünülmektedir.

Çalışan çocukların anne ve babalarının eğitim düzeyleri düşüktür. Anne ve babaların büyük çoğunluğu ilkokul mezunudur. Anneler arasında okumaz-yazmazlar vardır. Babalar annelere göre eğitim olanaklarından daha fazla yararlanmışlardır. Babaları çalışmayan öğrencilerin oranı %20 iken bu oran annelerde %95.3'tür. Çocukların ailelerinin aylık geliri asgari ücret kadar veya altındadır. Aralık 2009 Türk-İş verilerine göre aileler açlık sınırının altında yaşamaktadır.

Çocukların günlerinin çoğunu sokaklarda geçirmeleri nedeniyle gün içerisinde polis ya da zabıta ile karşı karşıya geldikleri ve onlardan çeşitli tepkiler almaktadırlar. Çocukların verdikleri yanıtlara göre çocuklar sokakta çalışırken polis ve zabıta en çok sözlü uyarı ve küfür ile tepki göstermektedir. Çocuklar aynı zamanda sokakta bulunan çetelerden ve diğer insanlardan da çeşitli şiddet ve tepki görmektedirler. Çocukların en fazla karşılaştıkları tepki şekli sözlü ve fiziksel şiddettir. Sokakta çalışma esnasında suça yönlendirme oranı azımsanmayacak bir orana sahiptir.

Dışarıda geçirilen zamanın fazlalığı nedeniyle çocuklar hastalıklara açık durumdadırlar ve çoğunlukla solunum yolu hastalıkları ve mide-bağırsak hastalıkları bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafından 2011 yılından başlayarak okullarda her yıl öğrencilere ücretsiz sağlık taramaları yapılmaya başlanmıştır. Bu taramalar okula devam etmeyen ve sokakta çalışmakta olan çocuklar için de yapılabilir ve bu çocukların tedavi olanaklarından yararlanmaları sağlanabilir.

Görüşme sonuçlarına göre sokakta çalışan çocukların temizlik, trafik kurallarına uyma, okuma alışkanlığı, bağımsız olarak araştırma yapma becerisi, ders çalışma alışkanlığı, ödevlerini zamanında yapma alışkanlığı, geleceğe yönelik hedef belirleme ve planlama yapma, medyadan yararlanarak ülkemiz ve dünya ile ilgili olayları takip etme konularında eğitim gereksinimlerinin olduğu belirlenmiştir.

Çocukların çoğunluğu en az bir hayvan beslemekte ve hayvanları sevme ve koruma konusunda eğitim gereksinimleri bulunmamaktadır. Ayrıca, çocukların anne babalarına karşı sorumluluk duygularını geliştirmeleri için olumlu davranışlarının pekiştirilmesi ve bu konuda gelişimlerinin desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sokakta çalışan çocukların eğitim ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla yapılan gözlemlere göre, sokakta çalışan çocukların okuduklarını anlama konusunda yetersiz oldukları, kendilerini sözlü olarak ifade etmede zorluk çektikleri, Türkçeyi açık ve doğru olarak kullanamadıkları görülmüştür. Ayrıca, iletişim becerilerinin temelinde yer alan dinleme becerilerinin gelişimi konusunda çocukların yetersiz olduğu gözlenmiştir. Buna göre sokakta çalışan çocukların bu konularda eğitime gereksinimleri olduğu görülmektedir. Çocukların bu gereksinimlerinin giderilmesinde okul yönetimine büyük sorumluluklar düşmektedir. Çocukların başarı düzeylerinin düşük olduğu dersler için okullarda telafi eğitimleri ve kurslar gerçekleştirilebilir.

Çocukların serbest zamanlarını değerlendirme konusunda eğitim ihtiyaçları vardır. Çocukların tamamının herhangi bir hobisi bulunmamaktadır. Çoğu serbest zamanlarını televizyon seyrederek ya da internet kafeye giderek değerlendirmektedir. Sokakta çalışan çocuklar, çocukluklarını yaşayamamakta ve eğitim eksikliklerinin yanında kültürel ve sportif açıdan da eksiklikleri bulunmaktadır. Okul yönetimleri tarafından bu çocuklara yönelik sportif ve kültürel etkinlikler düzenlenebilir. Gerekli durumlarda üniversiteler ile işbirliğine gidilerek bir proje kapsamında çocukların eksiklikleri giderilmeye çalışılabilir.

Çocukların çalışmasının önüne geçilebilmesi hükümet politikaları çerçevesinde çok boyutlu bir planlamayı gerektirmektedir. Konu ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve bağlı örgütlerde çeşitli çalışmalar yürütülebilir. Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından ya da okullar tarafından çocuklarını sokaklarda çalıştıran aileler çocukların çalıştırılmaması gerektiği konusunda bilinçlendirilebilir. Böylece verilecek olan vatandaşlık eğitimi ile çocukların çalıştırılmasıyla ilgili tutumları değiştirilebilir. Her şeye rağmen sokakta çalışan çocuğu bulunan aileler sokakta çalışmanın neden olabileceği sorunlar konusunda bilgilendirilmeli ve gerekli ilk önlemleri almaları konusunda dikkatleri çekilmelidir. Aile düzenini korumaya, aile içi şiddeti ve çocuk istismarını azaltmaya yönelik eğitim programları da çocukların çalışmasını engelleyebilecek bir diğer eylem olabilir. Bu eğitimler “Aile ve Çocuk Eğitimi” programı, “Anne Çocuk Eğitimi”, “Baba Destek Programı” kapsamında verilebilir. Okul yönetimleri çocuğu çalışan ailelerin sosyal

hizmet ve yardımlardan yararlanabilmeleri için onlara bu konuda rehberlik edebilirler. Ailelere çocuklarını çalıştırmamaları şartıyla maddi yardım sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Adaş, E. ve Yıldız, Ö. (2007). *Gaziantep'te Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar*. 5. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu. 25–32. Gaziantep Üniversitesi.
- Akşit, B., Karancı, N. ve Hoşgör, G., A (2001). Turkey, working street children in three metropolitan cities: a rapid assessment. *International Labour Organization, International Programme On The Elimination of Child Labour*. Geneva: IPEC
- Alp, H., Özkan, B., Altınkaynak, S., Orbak, Z., Yiğit, H., ve Ertekin, V. (2000). Erzurum'da Sokakta Çalışan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri. *Türk Pediatri Arşivi*, 35(2), 119–123
- Baştaymaz, T. (1990). *6–15 Yaş Grubu Bursa'da Çalışan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı
- Baybuğa, M., Kubilay, G. (2003). Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocukların Aile ve Yaşadıkları Konutun Özellikleri. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 2, 34–46
- Bloom, B. S. (1964). *Human Characterizes And School Learning*, New York: McCraw-Hill Book Company
- Bilgin, R. (2009). Diyarbakır'da sokakta çalışan çocuklar üzerine sosyolojik bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), 232–244. < <http://e-sosderg.org/dergi/27232-244.pdf> >
- Caesar-Leo, M. (1999). Child labour: the most visible type of child abuse and neglect in India. *Child Abuse Review*, 8, 75–86 <<http://www.ncjrs.gov/app/publications/abstract.aspx?id=177486>> adresinden 23.05.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Çırak, Y., Çivitçi, N. (2004). Malatya ilinde sokakta çalışan çocuklar üzerine bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 33–41
- Dessy, S.E., Knowless, J. (2008). Why is child labor illegal? *European Economic Review*, 52, 1275–1311. <<http://econ.ucdenver.edu/beckman/econ%204410/Paper%20Resources/Child%20Labor/dessy>> adresinden 14.05.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.

- Feymi, P. (2007). *Sokakta Çalıştırılan Çocukların Genel Profili Ve Bu Çocuklara Yönelik Hizmet Önerileri (Bursa Örneği)* 5. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu. 113–123. Gaziantep Üniversitesi
- Goulart, P., Bedi, A. S. (2007). Child labour and educational success in Portugal. *Economics of Education Review*, 27(5), 575–587
- Gunnarsson, V., Orazem, P. and Sanchez, M (2006). Child Labor and School Achievement In Latin America. *World Bank Economic Review*, 20, 31-54
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu Ve Sokakta Çalışan Ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 25- 43.
- Hazan, M., Berdugo, B. (2002). Child Labour, Fertility and Economic Growth. *Economic Journal*, 1(12), 810–828.
- Hussain, M., Maskus, K. E. (2003). Child labour use and economic growth. *World Economy*, 26, 993-1017 <<http://www.blackwellpublishing.com/journal.asp?ref=0378-5920>>
- IPEC (International Project and Education Center) (2011). *Children in hazardous work -what we know, what we need to do?* <http://www.ilo.org/ipeinfo/product/viewproduct.do?productid=17035> adresinden 23.05.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- İlik, B., Türkmen, Z. ve Geter, R. (1994). *Sokaktan Uсталğa*. Ankara: Ilo/Ipec.
- Karaman, B., Özçalık, M. (2007). Türkiye’de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü. *Yönetim ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 14(1). 25–41
- Kolaç, N., Ergün, A. ve Erol, S. (2006). Pazarda Çalışan Çocukların Çalışma Koşulları ve Sağlık Durumları. *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 26, 30–36
- Oto, R. (1998). Bir Güneydoğu Kenti Sokaklarında Çalışan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 5 (1), 23–27
- Öner, S., Şaşmaz, T., Buğdaycı, R., Kurt, A.Ö., Uğurhan, F. Ve Tezcan, H. (2006). Sokakta Çalışan Ya da Yaşayan Çocuklarda Sigara Alkol ve Madde Kullanma Prevelansı ve Etkileyen Faktörler. *Klinik Psikiyatri Bülteni*, 16(1), 15–21
- Ray, R. (2000). The determinants of child labour and child schooling in Ghana. *Journal of African Economies* 11, 561–590. <http://www.utas.edu.au/ecofin/library/discussion_papers/papers_00/2000-05.Pdf>
- Rosati, F.C., Rossi, M. (2001). Children’s working hours, school enrolment and human capita laccumulation: evidence from Pakistan and Nicaragua. *Understanding Children’s Work (Ucw) Project Working Paper*. Unicef. <http://www.ucw->

- roject.org/pdf/publications/standard_workinghours_humancapital.pdf adresinden 01.03.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Senemoğlu, N. (2001) Çocuk hakları, çalışan çocuklar ve eğitim sorunları. Milli Eğitim Dergisi, 151,25-25
- SHÇEK, UNICEF, DİE. (2000). *Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar, Katılımlı Eylem Araştırması*. Geri Bildirim Etkinliklerinde Kullanılacak Materyaller. Ankara
- Suryahadı, A., Priyambada, A. ve Sumarto, S. (2005). Poverty, school and work: children during the economic crisis in Indonesia. *Development and Change*, 36(2), 351–373. <<http://www.ingentaconnect.com/content/bpl/dech/2005/00000036/00000002/art00006>>adresinden 14.05.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Şişman, Y. (2006). Sokakta Çalışan Çocukların Yasam Koşulları ve Gelecek Beklentileri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 251–275
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2006). Çocuk işgücü araştırması. <<http://www.tuik.gov.tr/prehaberbultenleri.do?id=482>> adresinden 23.05.2009 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Vatandaş, C. (2007). Sokakta çalışan çocukların aileleri ve sosyo-ekonomik özellikleri. *5. Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sempozyumu Kitabı*. 67–90. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi
- Yavuzer, H. (1998). *Psiko-sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Zeytinoğlu, S. (2001). *Çalışan Çocukların İstismarı ve İhmali*. İzmir: Ege Üniversitesi.

SUMMARY

Child labor is an important problem throughout the world, especially in developing countries. According to the estimates of International Programme on the Elimination of Child Labour most recent global estimate, 215 million children worldwide are involved in child labor and according to Turkish Statistical Institute 958 thousand children are involved in child labor in Turkey. These are the children deprived of adequate education, good health and basic freedoms. The elimination of child labor and the improvement in the educational opportunities of the children are the imperative problems waiting to be solved. Though many researches on the working children have been done the ones on the children working on the streets are limited In Turkey. Even

there is no research on their educational needs. The aim of this study is to determine the educational needs of the children working on the streets.

The research has been carried out by interview method in order to figure out the existing circumstances. The population of the research has been depended on Altındag Region which has moderate number of working children in school age. Eighty six students were participated the research. In order to obtain the data needed interview and observation forms have been used. In order to determine the needs of the working children in the school age, the interviews have been made with those of children and they are observed by the researcher herself. In order to analyze data, the statistical frequencies and percentages have been carried out. On the other hand the empirical relation technique has been used for non variable side of the research.

According to the findings, a great majority of the children working on the street are more males than females. Most of them are 6th and 7th grades and their attendances are relatively poor. Other than they spend their times in the school, they are out to work on the street. The children sell simit, handkerchief, injury bands, dye/brush shoes, collect used papers, work in the bazaars or clean the car glasses. Children need to be educated for habit of cleaning, obeying the traffic rules, spending their spare times effectively, habit reading, studying, recognizing the responsibilities, getting the priorities right, following the events of other countries, speaking and writing Turkish good, expressing themselves right, rule of listening. On the other hand, children do not need to be educated for keeping the environment and animals.